

СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

*Крутько М.А., к.е.н., доцент,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Світовий соціально-економічний простір диктує тенденції розвитку та постійних змін в частині господарського забезпечення діяльності. Для ринкового середовища характерним є коливання як в політичній так і фінансово-економічній сферах в усьому світі. В дослідженні будь-кого економічного явища важливим етапом залишається досконале вивчення та генезис історії розвитку та стану дослідження даного питання. Одним із найважливіших напрямків як світового так і українського виробництва залишається агропромисловий комплекс. Досить значна частина праць видатних вчених присвячена саме питанням нарощення продовольчої спроможності аграрної сфери для забезпечення світових продовольчих потреб. На сьогоднішній день можна спостерігати прагнення підприємств агропромислового комплексу до пошуку нових та стабільних джерел фінансування, нарощення обсягів та потоків грошових коштів та матеріальних ресурсів в виробничі потужності господарства на взаємовигідних умовах шляхом інтеграції виробництва та об'єднання капіталів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення питань розвитку інтеграційних процесів знайшли своє відображення в працях відомих західних вчених-економістів: О. Вільямсона, М. Бредлі, Р. Коуза та ін. Значний внесок у вивчення проблем розвитку інтеграції зробили видатні українські вчені В.Г. Андрійчук, В.Я. Амбросов, В.М. Жук, П.І. Гайдуцький, А.С. Даниленко, С.М. Кваша, Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, та ін. Дослідження та результати, які були проведені і отримані в даному напрямку є основою розвитку теорії і практики інтеграційної аграрної економіки. Важливе значення набуває саме світовий досвід агропромислової інтеграції, адже він може і повинен слугувати фундаментом для посилення інтеграційних зв'язків та процесів в нашій країні. Практика показує, що система вчень підкріплена вагомим багажем досліджень і на достатньому рівні вивчене питання дає більші і ефективніші результати а ніж ті якими займалися менше. Все вищезазначене посилює значення проведення подальших досліджень в даному напрямку.

Формулювання цілей статті. Метою проведення даного дослідження виступає вивчення та наукове обґрунтування теоретичних засад та світового досвіду з розвитку інтеграційних процесів сільськогосподарських підприємств для підвищення економічної ефективності їх діяльності. Досягнення мети зумовлює планомірне виконання взаємопов'язаних завдань, таких як вивчення міжнародного досвіду інтеграційних процесів в АПК; визначення умов та особливостей необхідних для посилення інтеграційних процесів в Україні. Методологічною основою дослідження є вивчення світового досвіду інтеграції та фундаментальних принципів інтеграційних процесів в ринковій економічній системі та демократичному суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підтвердженням актуальності досліджень інтеграційних тенденцій в економіці є значні обсяги глобальних (4,7 трлн дол. США) і національних (14,5 млрд. дол. США або 5,5 % від ВВП) угод щодо злиттів та поглинань компаній (M&A), активності обсягів торгів Першої фондової торговельної системи (27,6 млрд грн, щорічний темп зростання – 1,9 рази) та участі вітчизняних інтеграційних структур у первинному розміщенні акцій (3,1 млрд. дол. США за 2010 р.) [1]. Частка інтегрованих суб'єктів господарської діяльності в економіці України становить близько 75 % у загальному обсязі виробництва продукції та надання послуг [2].

Сучасний етап розвитку аграрної сфери країн Америки та Західної Європи характеризується значним поглибленням інтеграційних процесів на регіональному, державному та міждержавному рівні. Це підтверджується організацією та ефективним функціонуванням різноманітних агропромислових структур, що формують значний сегмент аграрного ринку [3]. Використання позитивного зарубіжного досвіду розвитку інтеграційних процесів не повинно відбуватись у вигляді його копіювання, а можливе за умов адаптації певних елементів зарубіжних моделей інтеграційних зв'язків до сучасних вітчизняних умов [4].

Аналіз показав, що агропромислова інтеграція в зарубіжних країнах здійснюється переважно в наступних формах [5].

1. Контрактна система відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками, переробними, збутовими та іншими організаціями.

2. Агропромислові формування, створені шляхом об'єднання капіталів і праці юридичних та фізичних осіб (корпорації, кооперативи і т. д.).

3 Комбінати, в яких представлений увесь технологічний цикл – від виробництва сільгосппродукції, її переробки і до реалізації кінцевому споживачу.

4. Об'єднання, створювані на основі договорів між учасниками й очолювані фірмою інтегратором, яка здійснює зв'язки з іншими учасниками об'єднання на контрактній основі або шляхом участі у формуванні їх власності.

5. Холдингові компанії. Значного поширення в США набула контрактна форма агропромислової інтеграції, базою якої є зв'язок фермерів з іншими суб'єктами АПК на основі виробничих та збутових контрактів. Відмінність між ними полягає в тому, що збутові контракти стосуються винятково умов реалізації продукції, з обумовленням її якості, ціни та умов доставки. Виробничі контракти регламентують умови виробництва до його початку та жорстко прописують коло обов'язків учасників. Гарантований ринок збуту продукції для фермера та стабільне забезпечення сировиною потрібної якості для контрактора – це основні переваги контракції для її учасників [6].

Для більш детального дослідження питань агропромислової інтеграції кооперативного типу, яка набула широкого розвитку у світовій практиці. Можна виділити два різновиди такої інтеграції: західноєвропейська та північноамериканська.

У США і Канаді пішли шляхом створення гігантських багатопрофільних кооперативів, які довгий час успішно розвивалися в умовах жорсткої конкуренції як на Американському континенті, так і за його межами. Так, за повідомленням В. О. Цимбала, Саскачеванський пшеничний кооператив "Saskatchewan Wheat Pool" був найбільшим пшеничним кооперативом, мав 450 зернових елеваторів. До нього було приєднано кооператив тваринників, введено в дію олійний комбінат, борошномельний комплекс. Ним створювалися спільні підприємства з виробництва добрив, переробки олійних культур та у сфері міжнародного маркетингу зерна, викупувалися пакети акцій збанкрутілих компаній. Кооператив вкладав свої капітали у виробництво спирту, солоду, пива, в борошномельну і хлібопекарську промисловість [7]. Такі позитивні тенденції дають підстави для схвалення та дослідження системи їх функціонування.

Цілоком погоджуємося з твердженням Поляруш М.О. – агропромислова інтеграція – необхідна умова адаптації АПК до ринку, її поява викликана потребами розвитку і самого промислового виробництва сільськогосподарської продукції. Зворотний процес життєво необхідний не тільки у зв'язку з сезонністю

сільськогосподарського виробництва, а й тому, що дозволяє якісно поліпшити взаємодію виробників і споживачів сільськогосподарської техніки і обладнання з метою максимального задоволення запитів виробників якісної і високопродуктивної техніки та обладнанні [8].

Таким чином можна сказати, що агропромислова інтеграція кооперативного типу за американським зразком за сукупністю наведених причин банкрутства гігантських кооперативів дає підстави зробити узагальнений висновок: такі кооперативи формувалися за значного ігнорування основних принципів створення кооперативів та їх основного функціонального призначення – обслуговувати сільськогосподарських товаровиробників, дотримуватися демократичного принципу при прийнятті рішення: один член – один голос, який часто порушувався з орієнтацією на принцип голосування в товариствах з обмеженою відповідальністю. Особливо негативну роль відіграли надмірна багатопрофільність (вертикальна конгломератна інтеграція) і масштаби діяльності.

Європейська модель агропромислової інтеграції в кооперативному секторі будується, за іншою ідеологією: тут відсутня гігантоманія і надмірна урізноманітненість діяльності. Створені вертикально інтегровані кооперативи є більш однопрофільними, вузькоспеціалізованими, їм не притаманна гостра конкуренція. Головною метою їх діяльності є не одержання прибутку, як це властиво американським кооперативам, а обслуговування своїх членів [7].

Взаємна матеріальна зацікавленість усіх учасників регіональних і господарських організаційних форм агропромислової інтеграції в досягненні високих кінцевих результатів, з одного боку, і кожного з них у зростанні масштабів та ефективності виробництва свого виду діяльності, з іншого, стає тією рушійною силою, яка створює необхідне економічне середовище для ширшого впровадження у виробництво найновіших досягнень науки і передової практики, економічно спонукає забезпечувати пропорційний розвиток сільського господарства і переробної промисловості, бази зберігання продукції та її реалізації. В результаті створюються умови не лише для збільшення обсягу виробництва і поліпшення якості продукції, а й для раціонального використання сировини, забезпечення її поглибленої переробки, розширення асортименту продовольства. Все це зміцнює економіку агропромислових формувань [9, с. 25-26].

Зарубіжна практика свідчить, що нині найбільш прогресивним видом агропромислової інтеграції є злиття виробничого і фінансового

капіталів [10]. Підтвердження цих слів виступає поданий вище аналіз європейської та американської моделей агропромислової інтеграції, який показує, що завдяки власним фінансовим структурам можна оперативніше мобілізувати грошовий капітал та ефективніше використати його забезпеченні господарського процесу.

Запропоновані методологічні підходи щодо інтеграційних процесів дають можливість визначити перспективи євроінтеграції для національної економіки базуються на вивченні досвіду інших країн світу, формуванні власних методологічних підходів, адаптованих до вимог ЄС, що в сучасних умовах суттєво впливає на розвиток галузей народного господарства України, з метою поступового перетворення на стабільні та конкурентоспроможні галузі економіки на засадах синергетичного поєднання загальнонаціональних і регіональних принципів [11, с. 136-137]. Конкурентоспроможність агропромислового виробництва – основна ціль функціонування аграрної сфери та є одним із вирішальних факторів, що формує загальне ефективне соціально-економічне середовище нашої країни.

Висновки. Отже, стабільний розвиток агропромислової інтеграції в цих умовах можливий за умов досягнення основних завдань у проведенні аграрних перетворень з застосування останніх наукових, практичних, управлінських надбань та міжнародного і досвіду України попередніх періодів для уникнення помилок при проведенні сучасних економічних змін та перетворень в агропромислового виробництві.

Література.

1. United Nations Conference on Trade and Development. Information Economy Report 2009. The development perspective [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.unctad.org>.

2. Лук'яненко А.Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації : монографія [Електронний ресурс] / А.Г. Лук'яненко. – Режим доступу : <http://eolib.com.ua/book.php?book=20>.

3. Шаманська О. І. Інтеграційні процеси як фактор розвитку сільськогосподарських підприємств / О.І. Шаманська, Г.В. Єкель // Агросвіт. – 2012. – № 18. – С. 35-39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2012_18_10.

4. Канінський П.К. Розвиток фермерства в країнах Євросоюзу, його фінансування й оподаткування [Електронний ресурс] / П.К. Канінський // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 9-10. – Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/85/35>.

5. Кобець С.А. Економічна сутність інтеграції в аграрному виробництві / С.А. Кобець // Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2007. – № 1. – С. 146-149.

6. Моренова Н.Ю. Міжнародний кооперативний рух у глобалізованій економіці [Електронний ресурс] / Н.Ю. Моренова. – Режим доступу: http://mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/fedor/sta_t/6.pdf.

7. Світовий досвід розвитку агропромислової інтеграції кооперативного типу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pidruchniki.com/75558/agropromislovist/svitoviy_dosvid_rozvitku_agro_promislovoi_integratsiyi_kooperativnogo_tipu.

8. Поляруш М.О. Агропромислова інтеграція – один із факторів системного розвитку АПК регіону / М.О. Поляруш, І.М. Поляруш, Н.А. Славіна [за ред. М.І. Бахмата] // Збірник наукових праць Подільський державний аграрно-технічний університет. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2007. – С. 187-189.

9. Гладій Н.В. Складові інтегрованих процесів в агропромисловому виробництві України / Н.В. Гладій // Економіка АПК. – 2005. – № 3. – С.25-27.

10. Бесараб Є.О. Роль банків у формуванні інвестиційних ресурсів ФПГ / Є.О. Бесараб // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 116.

11. Попова В.В. Становлення аграрного сектору економіки України в умовах міжнародної конкуренції / В.В. Попова // Економіка АПК. – 2005. – № 4. – С. 131-137.

References.

2. United Nations Conference on Trade and Development. Information Economy Report 2009. The development perspective [in English].

1. Lukianenko L.H. (2001). Stratehii ekonomichnoho rozvytku v umovakh hlobalizatsii [Strategies for economic development in the conditions of globalization]. *ecolib.com.ua*. Retrieved from <http://ecolib.com.ua/book.php?book=20> [in Ukrainian].

3. Shamanska O.I., & Yekel H.V. (2012). Intehratsiini protsesy yak faktor rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv. [Integration processes as a factor in the development of agricultural enterprises]. *Abrosvit – Abrosvit*, No 18, pp. 35-39. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/abrosvit_2012_18_10 [in Ukrainian].

4. Kaninskyi P.K. (2005). Rozvytok fermerstva v krainakh Yevrosoiuzu, yoho finansuvannia y opodatkuvannia. [Development of farming in the countries of the European Union, its financing and taxation]. *Oblik i finansy APK – Accounting and finance AIC, No 9-10*. Retrieved from <http://magazine.faa.org.ua/content/view/85/35> [in Ukrainian].

5. Kobets Ye.A. (2007). Ekonomichna sutnist intehratsii v ahromomu vyrobnytstvi. [The economic essence of integration in agrarian production]. *Derzhavna rehiony. Seriya «Ekonomika ta pidpriemnytstvo» – State and regions. Series «Economics and Entrepreneurship»*, No 1, pp. 146-149 [in Ukrainian].

6. Morenova N.Iu. (n.d.). Mizhnarodnyi kooperatyvnyi rukh u hlobalizovani ekonomitsi. [International Cooperative Movement in a Globalized Economy]. *mev.lac.lviv.ua*. Retrieved from http://mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/fedor/sta_t/6.pdf [in Ukrainian].

7. Svitovyi dosvid rozvytku ahropromyslovoi intehratsii kooperatyvnoho typu. [World experience of development of agro-industrial integration of cooperative type]. (n.d.). *pidruchniki.com* Retrieved from https://pidruchniki.com/75558/ahropromislovist/svitoviy_dosvid_rozvitku_agro_promislovoi_integratsiyi_kooperativnogo_tipu [in Ukrainian].

8. Poliarush M.O., Poliarush I.M., & Slavina N.A. (2007). Ahropromyslova intehratsiia – ody n iz faktoriv systemnoho rozvytku APK rehionu. [Agro-industrial integration is one of the factors of systemic development of agro-industrial complex of the region]. Bahmat M.I. (Ed); *Zbirnyk naukovykh prats' Podil's'kyy derzhavnyy ahraryno-tekhnichnyy universytet – Collection of scientific works Podilsky state agrarian and technical university*. Kamianets-Podilskyy: FOP Sysyn O.V., pp. 187-189 [in Ukrainian].

9. Hladii N.V. (2005). Skladovi intehrovanykh protsesiv v ahropromyslovomu vyrobnytstvi Ukrainy. [Components of integrated processes in the agro-industrial production of Ukraine]. *Ekonomika APK – Ekonomika AIC*, No 3, pp. 25-27 [in Ukrainian].

10. Besarab Ye.O. (2004). Rol bankiv u formuvanni investytsiinykh resursiv FPH. [The role of banks in the formation of investment funds of FIGs]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, No 6, p. 116 [in Ukrainian].

11. Popova V.V. (2005). Stanovlennia ahrarynoho sektoru ekonomiky Ukrainy v umovakh mizhnarodnoi konkurentsii [The formation of the agrarian sector of the Ukrainian economy in conditions of international competition]. *Ekonomika APK – Ekonomika AIC*, No 4, pp. 131-137 [in Ukrainian].

Анотація.

Крутько М.А. Світовий досвід розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі.

Стаття направлена на висвітлення світового досвіду з розвитку інтеграційних процесів в агропромисловому виробництві, досягнення цієї мети зумовило планомірне виконання взаємопов'язаних завдань. Методологічною основою дослідження виступило вивчення світового досвіду інтеграції та фундаментальних принципів інтеграційних процесів. Розкрито питання світового досвіду агропромислової інтеграції, її форм в контексті економічного тлумачення та своєї інтеграції; визначено необхідні умови та особливості для посилення інтеграційних процесів в Україні. Окреслено перспективи подальших досліджень в частині максимального використання вітчизняного потенціалу та світового досвіду розвитку інтеграційних процесів.

Ключові слова: *світовий досвід, інтеграційні процеси, агропромислова інтеграція, сільське господарство, розвиток.*

Аннотация.

Крутько М.А. Мировой опыт развития интеграционных процессов в аграрном секторе.

Статья направлена на освещение мирового опыта по развитию интеграционных процессов в агропромышленном производстве, достижение этой цели обусловило планомерное выполнение взаимосвязанных задач. Методологической основой исследования

выступило изучение мирового опыта интеграции и фундаментальных принципов интеграционных процессов. Раскрыты вопросы мирового опыта агропромышленной интеграции, ее форм в контексте экономического толкования и евро интеграции; определены необходимые условия и особенности для усиления интеграционных процессов в Украине. Определены перспективы дальнейших исследований в части максимального использования отечественного потенциала и мирового опыта развития интеграционных процессов.

Ключевые слова: мировой опыт, интеграционные процессы, агропромышленная интеграция, сельское хозяйство, развитие.

Abstract.

Krutko M. World experience in development of integration processes in the agricultural sector.

The article is aimed at highlighting world experience in the development of integration processes in agro-industrial production, achieving this goal has resulted in the systematic implementation of interrelated tasks. The methodological basis of the study was the study of the world experience of integration and the fundamental principles of integration processes. Issues of world experience of agro industrial integration, its forms in the context of economic interpretation and euro integration; necessary conditions and peculiarities for strengthening of integration processes in Ukraine are determined. The prospects for further research in terms of maximizing the use of domestic potential and world experience in the development of integration processes are outlined.

Key words: world experience, integration processes, agro-industrial integration, agriculture, development.

УДК 631.1:330.131.3:338.005

СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

КУСКОВА С.В., К.Е.Н.,

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми в загальному вигляді. Економічне зростання є основним показником розвитку і добробуту будь-якої країни, однією з головних макроекономічних цілей, досягнення якої зумовлене необхідністю випереджаючого зростання національного доходу порівняно зі зростанням чисельності населення для підвищення рівня життя.

При будь-яких господарських системах категорія економічного зростання виступає найважливішою характеристикою суспільного